

Mozart, Wolfgang Amadeus (1756-1791) Österrikisk tonsättare

Mozarts musik är utomordentligt svår att helt förstå och därför ännu svårare att utföra. Citatet är hämtat ur Carl Nielsens *Mozart och vår tid*, den första essän i hans underbara lilla bok *Levande musik*. Essän innehåller bl.a. intressanta jämförelser mellan Mozarts och Beethovens musik liksom mellan olika konstnärstyper. Han skriver också i avsnittet om svårigheterna att spela Mozart: ... *därför bör man hellre låta den unge musikern bryta fingrarna på Liszt och Chopin än dräpa anden i Mozart.*

Mozarts snille tog sig uttryck inom sin tids samtliga musikgenrer. Han skrev ett stort antal operor varav de 7 sista, *Idomeneo*, *Enleveringen ur seraljen*, *Figaros bröllop*, *Don Juan*, *Così fan tutte*, *Trollflöjten* och *La Clemenza di Tito*, ständigt står på operarepertoarerna världen över. Bland kyrkomusiken kan nämnas de båda ofullbordade Mässa i c-moll K 427 och *Requiem*. Av hans 41 symfonier är åtminstone ett tiotal fr.o.m. nr 25 i g-moll synnerligen framstående. De blev dock aldrig uppmärksammade efter förtjänst under hans livstid och det är osäkert om han överhuvud fick höra de tre sista mästerverken, symfonierna 39, 40 och 41. Bland konserterna står många av de 27 pianokonserterna i särklass, ja efter operorna är det väl på pianokonsertens område, som Mozart satt sina största spår i musikhistorien. Men även *Sinfonia concertante* för violin & viola K 364 och klarinettkonserten K 622 bär mästarstämpeln.

Kammarmusikälskare har också anledning att känna tacksamhet för att han skrev så många fantastiska verk för mindre besättningar. Vart och ett av de stycken som beskrivs här nedan hade räckt för att ge honom en plats i musikhistorien.

Mozarts verk har ett K-nummer i stället för opusnummer. K står för Ludwig Köchel (1800-1887) som 1862 publicerade en förteckning av Mozarts verk, som i görligaste mån skulle vara kronologisk. Det var nu inte så lätt eftersom Mozart egen förteckning började först i februari 1784 med Pianokonserten i Ess.¹ Det blev därför en hel del fel i Köchels katalog och flera försök har gjorts till revision, bl.a. av Mozartbiografen Alfred Einstein. Men Köchels ursprungliga numrering används fortfarande. Antagligen skulle en omnumrering skapa mera förvirring än hjälp.

Duonater för violin och viola

Det berättas att Mozart under ett besök i Salzburg sensommaren 1783 passade på att hälsa på sin vän Mikael Haydn. Mozart fann vännen sjuk i sin säng och mycket bekymrad över att krämporna hindrade honom att färdigställa ett set om 6 stråkdvor, som ärkebiskopen Colloredo hade beställt av honom. Han var klar med fyra men riskerade att förlora pengar om inte de återstående två blev klara inom mycket kort tid. Två dagar senare lär Mozart ha återkommit och till sjuklingen överräckt de två duonater, som sedermera skulle få Köchelnummer 423-4. Om ärkebiskopen var lika omusikalisk som Mozart tyckte att han var osympatisk hörde han antagligen inte skillnad på Mikael Haydns sonater och Mozarts bidrag i den levererade sextetten. Men det är faktiskt fråga om två små mästerverk.

Man skulle kanske som amatör tro att det var lättare att skriva ett 2- eller 3-stämmigt stycke än en stråkkvartett. Kompositions lärare och teoretiker menar tvärtom. Men som vanligt när det gäller Mozarts musik märker lyssnaren inget av den enastående konstfärdighet som genomsyrar de två sonaterna.

¹ Denna konsert i Ess K 449, som var nr 14 i ordningen, inleder raden av de tolv stora pianokonserter som Mozart skrev på mindre tid än 3 år. Den avslutades alltså med nr 25 i C-dur K 503 från november 1786.

Mozarts duos bjuder på ... virtuositet, på melodiskt skönt klingande, på litet polyfon uppvisning – alltsammans friskt och osökt sprunget ur hans enastående fantasi och kunnighet och förståelse för det violinistiska.

Orden är Folke H. Törnbloms, hämtade ur hans bok *Mozart, Köchel 1-626*.

Duo för violin och viola G-dur K 423.

1. *Allegro* 2. *Adagio* 3. *Rondeau: Allegro*

1883

Första satsen, *Allegro*, öppnar direkt med huvudtemat:

Tecknen " och ' markerar, liksom i övriga notexempel, platsen för tvåtons- resp. entonsmyckningar. Sidotemat, också det presenterat i violinen, är:

Expositionen, liksom andra delen av satsen, ska enligt partituret tas i repris. Genomföringen inleds med en ny melodi, närmast påminnande om sidotemat:

Återtagningen bjuder som vanligt hos Mozart på flera utvikningar från expositionen.

Mellansatsen, *Adagio* (C-dur), är tredelad och inleds med en stillsam melodi:

Det korta mellanavsnittet har en diffusare melodi. Ligger den i violinen eller violan?

Det första temat återkommer och avslutar satsen.

Finalen, *Allegro*, är ett sonatrondo i mönster ABACABA. A-delens rondotema är:

B-delen inleds med en dialog mellan instrumenten:

C-episoden, som i sonatronden har genomföringskaraktär, börjar med en kanon i e-moll:

Episoden gör flera spännande tonartsutflykter och utgör satsens klimax.

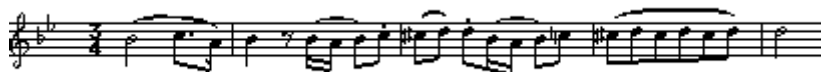
Duo för violin och viola B-dur K 424

1. *Adagio – Allegro* 2. *Andante cantabile* 3. *Thema mit Variationen: Andante grazioso*
1883

Denna sonat har något större tyngd än den första, till vilket det inledande *Adagio*avsnittet bidrar. Duon är antagligen även mer svårspelad än den första. Den inledande *Adagio*-frasen låter bekant och tonföljden har också mycket riktigt använts förr. Fugan i G-durkvartettens final, K 387, börjar med samma toner. Dessa finns med som jämförelse:

Satsens huvuddel är ett *Allegro* i sonatform. Huvudtemat är:

Sidotemat låter nästan som en menuettrio:

Ett sluttema, 8 takter före expositionens slut, visar sig bli betydelsefullt:

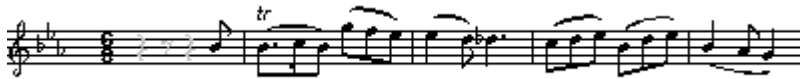

Expositionen ska tas om. Genomföringen inleds med fragment av sluttemat och utvecklas snart till en ny melodi:

Genomföringen präglas i fortsättningen av en sinnrik och rytmiskt komplicerad dialog mellan instrumenten. Återtagningen följer det gängse mönstret och skall tillsammans med genomföringen repriseras, vilket interpreter ofta avstår från. En coda byggd på sluttemat avslutar.

Liksom i G-durduon står mellansatsen i subdominanten. Det är ett vackert *Andante cantabile* i form av en siciliano². Temats början är:

I motsats till övriga satser svarar violinen helt för melodin. Violan understödjer med dubbelgrepp.

Sista satsen, *Andante con variazione*, består av tema, 6 variationer och en avslutande stretta³ i 3/8 takt. Den kan om man så vill betecknas som en 7:e variation. Temat är:

Variationerna är små klenoder i stämföring. Variation 2 börjar t.ex. som en liten kanon:

Violinsonater

Mozart skrev 32 fullbordade sonater för piano och violin. De 16 första är ungdomsverk, K6-9, K10-15⁴ och K26-31, alla skrivna under hans 10 första levnadsår. Den sista i F-dur K547 från 1788 hör inte till hans mest spelade verk. De övriga 15, som brukar betraktas som Mozarts stora sonater för piano och violin, är fördelade på tre grupper. Den första omfattar sex sonater K301-306. De utgavs 1778 som op. 1. Nästa grupp omfattar sex sonater K296 samt K376-380. De skrevs åren 1778-1781 och utgavs 1781 som op. 2. Under åren 1784-87 tillkom ytterligare tre sonater K454, K481 och K526. Numreringen av Mozarts violinsonater är inte självklar. Nedanstående numrering förekommer ibland i inspelningar, t.ex. Anne-Sophie Mutters 4 CD på Deutsche Grammophon. Men där finns även inräknat sonater med ytterligare instrument (cello) och ofullbordade sonater. När en genre av verk överstiger 10 börjar nog numreringen tappa sitt intresse som identifikationshjälp för de flesta, jämfört med opus- eller K-nummer.

K	296	301	302	303	304	305	306	376	377	378	379	380	454	481	526	547
Nr	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	32	33	35	36

Luckan efter K 380 beror på att tre ofullbordade sonater, K 396, 403 och 404, fått nr 29, 30 och 31.

De är lätt att förstå Mozarts intresse för verk för både violin och piano. Han var antagligen nästan lika skicklig som violinist och pianist. Och han trakterade även violan med stor förtjusning. Det är dock ingen tillfällighet att alla sonaterna kallas sonater för piano och violin, i den ordningen. Men Mozart låter fr.o.m. 1778 violinen ta allt mera plats i styckena vilket är en utveckling som lätt kan följas i de 15 s.k. stora sonaterna.

² Siciliano är ursprungligen en dans från Sicilien från 1600-talet. Den har oftast en lugn 6/8-takt i punkterad rytm.

³ Stretta (av adjektivet stretto, i snabbare tempo) kallas ett livligt slutavsnitt i ett musikverk.

⁴ De sex sonaterna K10-15 är skrivna 1764 i London och tillägnade drottningen av England. De var även tänkta för piano och flöjt.

Sonaterna i ”Mozart op. 1” (Palatinsonaterna)

I september 1777 påbörjade Mozart en anställningsresa tillsammans med sin mor som via bl.a. München och Mannheim skulle sluta i Paris. I Mannheim stannade han flera månader, troligen beroende på en förälskelse i sopranen Aloysia Weber. Staden var vid denna tid huvudort i furstendömet Rhenpfalz, ibland benämnt *Palatinatet*. Här och i Paris skrev han 1778 de sex sonaterna som fått K-nummer 301-306. De är modellerade efter liknande verk skrivna av Joseph Schuster, stycken som Mozart var imponerad av.⁵ Trots att Mozart hade komponerat flera hundra verk tidigare utgavs de sex sonaterna i Paris under opusnummer 1. Mozart började själv sin egen förteckning över skrivna verk först 1884 med pianokonserten i Ess-dur.⁶ Sonaterna är nydanande på flera sätt. Dels bryter de helt med barockens sonater och låter melodin bli viktigare än kontrapunktiken. Dels har violinen, trots att pianot fortfarande står först i titeln, för första gången blivit en någorlunda jämlik partner till pianot. De sex sonaterna är alla olika i sin karaktär. Alla utom K 306 har 2 satser. De tillägnades Kurfurstinnan Elisabeth von der Pfalz-Sulzbach.

Sonat för piano och violin G-dur K 301

1. *Allegro con spiriti* 2. *Allegro*

1778

G-dur sonaten skrevs i Mannheim. Den är mycket ljus och sorglös. Kanske speglar den tonsättarens glädje över mötet med Aloysia Weber, som han träffat i Mannheim och blivit djupt förälskad i. Verket har, liksom de fem första sonaterna i sextetten, endast två satser.

Första satsen, *Allegro con spiriti*, inleds i violinen med en fantastisk liten synkoperad melodi, som omedelbart drar intresset till sig:

Den följs genast av ett mera utvecklingsbart tema, som spelas unisont i piano och violin:

Som synes finns det smärre skillnader i violin- och pianostämman. Båda varianterna utnyttjar Mozart efter en stund i en dialog mellan instrumenten. Även sidotemat är originellt och baserat på synkoper. Det går som väntat i D-dur.

⁵ Mozart nämner i ett brev hem från München att han spelat 6 sonater av Schuster, som inte var dåliga, och att själv funderade på att skriva sex i den stilen. Joseph Schuster (1748-1812) är kanske mest känd för att ha skrivit fyra stråkkvartetter, som länge ansågs komponerade av Mozart (Milaneskvartetterna). Manuskript från 1780, ansågs länge vara kopior av Mozartverk, men kunde 1932 attribueras till Schuster.

⁶ Ess-durkonserten var nummer 14 i ordningen av Mozarts 27 pianokonsertter och inleder raden av de tolv s.k. stora pianokonsertterna, som han skrev under 3 år.

Sidogruppen innehåller även en del härliga harmoniska sekvenser. Expositionen, som ska repriseras, slutar med tema 2. Det är också tema 2, som först blir föremål för utveckling i genomföringen. Återtagningen följer i stort expositionen, med sidotemat i tonikan. Satsen slutar liksom expositionen med tema 2. Även den andra delen av satsen, genomföring + återtagning, har repristecken i partituret. Den repriserna hoppar interpreterna ofta över.

Andra satsen, *Allegro*, är byggd som en menuett, ABA. A börjar med temat i pianot:

Temat har stora likheter med första satsens huvudtema.

Även i andra reprisens inledande tema har pianot melodin:

B-delen går i g-moll och leds av violinen. Första repriserna börjar med temat i violinen:

A-delen återkommer, nu utan repriserna och följs av en kort coda.

Sonat för piano och violin Ess-dur K 302

1. *Allegro* 2. *Rondo: Andante Grazioso*

1778

Sonaten skrevs i Mannheim. Om sonatens tillkomst i övrigt, se ovan under Sonaterna ”Mozart op. 1”

Första satsen i sonatform bjuder på ett flertal melodier och underfundigheter.

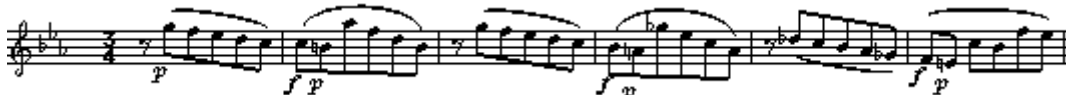
Huvudtemats första fallande motiv presenteras kraftfullt i båda stämmorna, i pianot t.o.m. fanfarlikt utsirat. Men temafortsättningen i pianot är betydligt lugnare:

Temat repriseras och nu får violinen nöjet att dubblera temafortsättningen en oktav högre. Huvudgruppen fortsätter sedan direkt i en stigande motivsekvens:

Den mynnar slutligen i en överledning, som kommer att få betydelse:

Den leder med ett Gessdur-ackord via ett F7-ackord till sidogruppen.

Sidotemat i B-dur introduceras i violinen till pianots 8-delsackompanjemang:

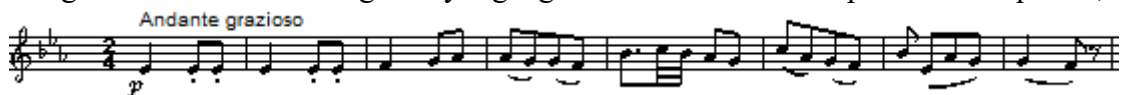
Som synes har sidotemats fortsättning, stora likheter med huvudtemats fortsättning; man kan säga att motiven rytmiskt är varandras omvändning. Alldeles i slutet hörs fanfarmotivet som sätter punkt för expositionen. Den ska som brukligt vid denna tid tas i repris. Detta sker också oftast i inspelningar.

Den korta genomföringen börjar med överledningstemat, och fortsätter sedan med huvudtemat. De inledande takterna hörs både i ursprunglig, fallande skepnad (i pianot) och i stigande (i violinen) innan överledningstemat på nytt aktualiseras, denna gång som passage till återtagningen.

Återtagningen löper normalt vad gäller huvudgruppen, men överledningen är helt förändrad. Det är endast den fallande skalrörelsen från takterna 1, 3 och 5 som används och det sker omväxlande i piano och violin och i sekvenser. Man kan nästan tala om att det här sker en förnyad genomföring.⁷ Sidotemat klingar som sig bör i tonikan och hela avsnittet slutar med repristecken. Nutida interpretter avstår dock ofta från den anbefallda repriserna.

Finalen är ett rondo, *Andante Grazioso*. Det har storformen A₁-B₁-A₂-B₂-A₃, vilket inte betyder att det bara finns två teman i satsen; som vanligt bjuder Mozart på ett flertal melodier.

Refrängen, A, har i sin första skepnad en tredelad struktur ||: a-a :|| b-a. Temat, a, i refrängen hörs alltså inledningsvis fyra gånger efter varandra.⁸ Det presenteras i pianot;

När det upprepas i violinen i samma oktav får det ackompanjemang av 8-delar i pianot. Det är för övrigt påfallande i båda satserna hur mycket av violinstämman som ligger i dess låga, varma register.

Den andra delen, b, i refrängen går i B-dur och börjar i pianot:

Första A avslutas sedan med a-temat.

Episoden, B, är tvådelad, med ett rörligt tema i sin första del: De 8 takterna hörs först i pianot, innan de upprepas i violinen, med pianostämman nu en oktav högre:

I andra delen återfinns ett tema (g-moll) som är tydligt avlett från refrängens inledning:

A₂ är förkortat. Första temat hörs två gånger, andra temat utvecklas på ett nytt sätt och första temat återkommer inte.

I andra episoden, B₂, sker en genomföringslik utveckling av respektive delar.

I sista A = A₃, finns bara två korus av det första temat och en avslutande coda. Den följer satsens högtidliga, men tillbakahållna stämning och avslutar i pianissimo.

⁷ Att ett överledningstema förändras i återtagningen är ju lättförståeligt av harmoniska skäl; det behöver ju inte – som i expositionen – modulera till annan tonart. Men förändringen kan ske på många olika sätt.

⁸ Repristecknen, saknas i en del utgåvor, men finns med i den s.k. urtext-utgåvan.

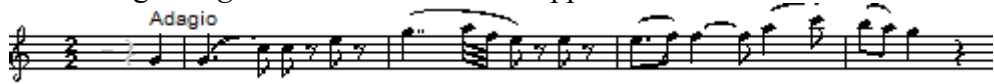
Sonat för piano och violin C-dur K 303

1. Adagio – Molto allegro 2. Tempo di minuetto

1778

Sonaten skrevs i Mannheim. Första satsen har en ovanlig form. Stora kontraster skapas genom att ett *Adagio* växlar med ett *Molto allegro* i mönstret A-B-A-B.

Det älskliga *adagiotemat* tas omedelbart upp i violinen:

Temat fortsätter i pianot och leder via g-moll fram till ett slut på ett D-dur-ackord.

*Allegrotemat*s inledningstema svarar pianot för, men violinen ”surrande” är betydelsefulla. Tonarten är nu G-dur:

Snart dyker ett nytt tema upp i pianot

Det fortsätter i violinen:

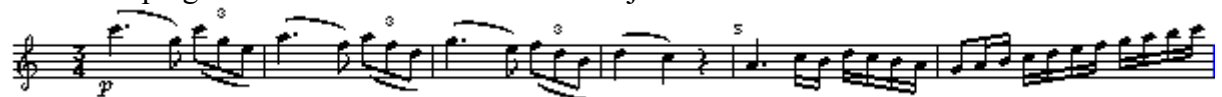

Därefter tar ett långt parti över, präglad av pianots triolkaskader. I ett lugnare parti anknyts slutligen till nästa adagio.

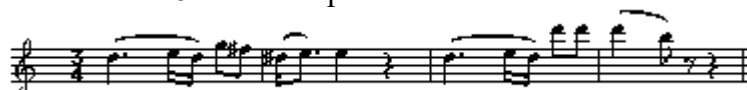
Andra adagiot har flera och rörligare utsirningar än föregångaren. I slutet sker också en annorlunda modulering via c-moll och ett G-dur ackord som överledning till andra allegrot. Detta går i C-dur och följer i stort det första.

Menuettsatserna i Mozarts violinsonater har alla fått beteckningen *Tempo di minuetto*. De är i allmänhet, liksom Mozarts menuettsatser i andra verk tredelade med en Trio i mitten. Andra satsen här utgör emellerid ett undantag. Trio saknas. I stället har första delens två repriser blivit utvidgade.

Första reprisen går i C-dur och slutar i G-dur. Den andra börjar i G-dur och slutar i C-dur. Formen följer alltså det gamla binära formmönster, som en gång var sonatfomens ursprung, den tvådelade dansformen. Första reprisen börjar lugnt i pianot, men temat får en nervösare prägel när den andra delen i takt 5 börjar:

Frasen i takt 5 i notexemplet hörs också i en annorlunda fortsättning.

I den andra reprisen får det inledande temat också en annan fortsättning:

men avslutningen blir likartad med den i den första, lugn i början och energisk i slutet.

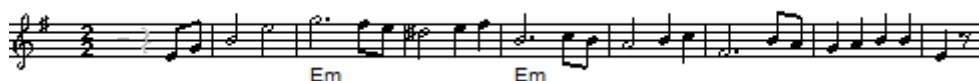
Sonat för piano och violin e-moll K 304

1. Allegro 2. Tempo di menuetto

1778

Man har länge trott att hela detta verk skrevs i Paris dit Mozart och hans mor anlände den 23 mars 1778. Eftersom Parisvistelsen på det hela taget blev ett misslyckande har det känts logiskt att förklara verkets sorgmodiga stämning som ett resultat av detta förhållande. Kanske är det dock så att första satsen faktiskt skrevs i Mannheim där Mozart vistades ca 4½ månad kring årsskiftet 77-78 och så vitt man vet trivdes bra. Hur ska då bedrövelsen i första satsen förklaras? Har han – och med all rätt – börjat tvivla på Aloysia Webers känslor? Eller är det Fader Leopolds ogillande av förbindelsen som betrycker honom? Andra satsens mjältsjuka skulle kunna ha samma orsaker, men kan, beroende på när exakt som den skrevs, även ha orsakats av moderns krasslighet och död på sommaren under deras vistelse i Paris. Det må vara hur det vill med anledningen till svårmodet. När det gäller Mozart, kan man aldrig vara säker på sambanden mellan musiken han skrev och den verklighet och sinnesstämning, som han levde i. Han skrev ju ytterligare åtminstone en sonat för klaver och piano i Paris, båda med glad stämning och någon av dessa tillkom antagligen i samband med eller kort efter moderns död. Det räcker att konstatera att e-mollsonaten *varken (är) mer eller mindre än ett underverk i hans produktion* för att citera Alfred Einstein. Denne menar att Mozart här gläntar på en dörr som Beethoven senare skulle öppna på vid gavel. Men Mozart blir inte *patetisk och flammande* som Beethoven – adjektiven är Folke H. Törnbloms – utan *dämpad och glödande*. Mozart skrev faktiskt ytterligare en sonat med samma grundstämning ungefär vid samma tidpunkt, pianosonaten i a-moll K. 310.

Att börja ett verk, det må vara en roman eller ett musikstycke, så att det omedelbart väcker intresse är stor konst. Personligen tycker jag att Brahms är en mästare på området. Ett bra exempel är inledningen till hans första fiolsonat, en okonventionell melodi, som omedelbart slår an tonen i detta i huvudsak ljusa verk. Mozart lyckas uppnå samma effekt med ett osminkat och självklart tema i e-mollsonatens första sats, *Allegro*. Likt en psalmvers minns man genast melodin första gången man hör den. Den rymmer i all sin enkelhet en ocean av vemod. Båda instrumenten presenterar temat unisont:

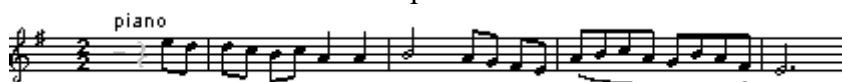

Anledningen till de utsatta ackorden, Em (e-moll) i takterna 2 och 4, förklaras nedan.

Satsen är rik på betydelsefulla idéer. Trots att sidotemat kommer tidigt i satsen, hinner Mozart med att före detta presentera ytterligare två viktiga musikaliska tankar. Den första, som är kraftfull, kommer omedelbart efter huvudtemat ovan och framförs även den unisont:

Den andra är vekare och hörs i pianot:

Pianot har också fått melodistämman i sidotemat:

Den punkterade frasen i takt 3 och 7 utnyttjas för ytterligare ett tema i sidogruppen. Den dyker även upp i ett sluttema. Expositionen ska repriseras. Genomföringen är som ofta hos Mozart kort (ca 1/3 av expositionen) och behandlar i huvudsak tema 1 och 2 ovan. I gengäld fortsätter utvecklingen i återtagningen, som på många raffinerade sätt skiljer sig från expositionen. Sålunda låter Mozart huvudtemat få helt andra harmonier när det återkommer efter genomföringen. Bl.a. har han bytt ut e-mollackorden i takt 2 och 4 (se ovan) till ett C7- resp. E7-ackord, vilket ger mycket kraftfulla och magiska accenter åt temat. Även satsens andra del, genomföring + återtagning, har repristecken. Den hoppar man ofta över vid inspelningar. En coda uppbyggd av tema 1 och 3 avrundar satsen.

Den andra och sista satsen, *Tempo di menuetto*, börjar med samma sorgsna stämning som den första. Det finns ingen trängtan till dans när man hör denna melodi:

En aning av tröst kan man finna i Trion i E-dur. Men det är ett leende mellan tårar.

Temat anknyter till de upprepade tonerna i första satsens sidotema. Den första menuettdelen återkommer och avslutar satsen och hela detta märkliga och gripande verk.

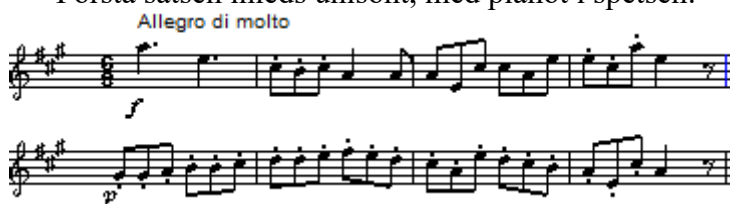
Sonat för piano och violin A-dur K 305

1. *Allegro di molto* 2. *Tema con variazione*

1778

Det verkar vara oklart var denna sonat skrevs. Törnblom uppger Mannheim i sin *Mozart Köchel 1-526*, men ett partitur (urtext) anger Paris. Mozart hade inga höga tankar om musiken i Paris, och kanske var det hans arrogans som bidrog till det ointresse som parisarna visade hans person. Till råga på allt insjuknade modern och dog under vistelsen där (se under K 304 ovan). Att under dessa omständigheter skriva detta friska verk kan verka förbryllande. Men Mozarts känslor speglades inte alltid i hans verk.

Första satsen inleds unisont, med pianot i spetsen:

Sidogruppen nås redan efter 24 takter. I gengäld bjuder Mozart på två sidotema. Det första är på bara 6 takter och raffinerat både i rytmik och melodik:

Det andra sidotemat är mera handfast och jordnära. Det spelas i violinen:

I slutet av expositionen hörs under crescendo upprepade 8-delar som bildar en stigande edurskala. Den mynnar ut i upprepade motiv ur det andra sidotemat. Expositionen ska repriseras, vilket brukar effektueras av de flesta ensembler.

Genomföringen är kort som brukligt i Mozartverk, här 27 takter. I stort består den av ett inverterat huvudtema som bearbetas i sekvenser.

I återtagningen hörs alla temana ovan i tonikan. Även denna andra halva, genomföring + återtagning ska enligt partituret tas i repris. Denna anvisning brukar dock inte följas av interpreterna. Mozarts korta genomföringar gör dock att reprisrekommendationen inte känns helt befängd.

Andra satsen, tema med variationer, är lugnare i sin framtoning. På temat följer 6 variationer. Temat består av två delar om 8 resp. 10 takter som båda ska repriseras. (Alla för-slag och andra ornamentala figurer saknas av notskrivningstekniska skäl):

I var. 1 spelar endast piano.

I var. 2 får violinen spela huvudrollen.

I var. 3 dominerar 16-delstrioler.

Var. 4 ger åter melodin till violinen, samtidigt som pianot använder 32-delar ackompanjemang. I den andra reprisen sker ett plötsligt avbrott för ett kort adagio; det är en liten solo-kadens i pianot inramad av två vilopunkter. Därefter avslutas avsnittet i normalt tempo.

Var. 5 går i moll och har en helt annan stil, jämfört med övriga. Kanske kan man ana alla turca-inslag. Verket skrevs ungefär samtidigt som pianosonaterna K 330-32.

Var. 6 byter taktart till 3/8 och tempo till allegro. Efter de 36 takterna följer en avslutande coda.

Sonat för piano och violin D-dur K 306

1. *Allegro con spirito* 2. *Andantino cantabile* 3. *Allegretto - Allegro*
1778

Denna sonat, skriven i Paris, är den enda tresatsiga av de sex sonaterna som gavs ut som op. 1, även benämnda Palatinsonaterna.

Första satsen har sonatform, men Mozart bjuder på en överraskning i återtagningen. Huvudtemat presenteras i pianot till violinens ackompanjemang:

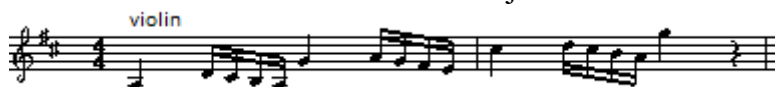

Efter den korta huvudgruppen (24 takter) följer en lång och innehållsrik sidogrupp (50 takter). Sidotemat är helt anförtrott violinen:

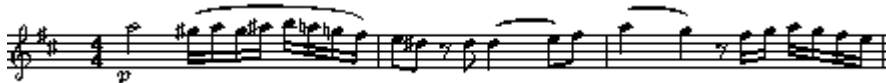

Flera andra pregnanta teman dyker upp innan expositionen är slut. Ett dominerande inslag, som skapar den framåt drivande energin, är pianots 16-delsfigurer. Expositionen ska i vanlig ordning tas om.

Genomföringen är ovanligt lång (38 takter) för att vara av Mozart. Den bjuder i början på läcker dialog mellan instrumenten innan ett långt parti tar vid, där en stigande fras i fiolen utvecklas i sekvenser och där fiolens sjunkande 16-delar matchas av pianots stigande:

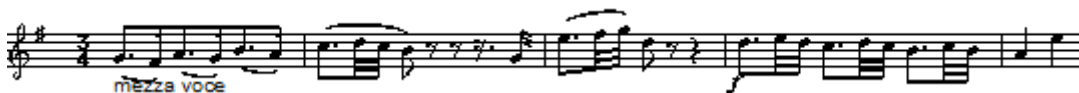
Och det är lätt att tro att genomföringen är ännu längre än den är, om man sitter och väntar på återtagningens huvudtema. Men Mozart gäckas. Han börjar återtagningen med sidotemat, även nu i violinen.

När huvudtemat slutligen hörs är det endast 14 takter kvar och inslaget får därför nästan karaktär av en coda!

Andra satsen, *Andantino cantabile*, har en typ av sonatform. Expositionen fördelas syskonlikt på en huvudgrupp i G-dur och en sidogrupp i D-dur.

Huvudtemat hörs först i pianot och delas sedan mellan instrumenten:

Sidogruppens första tema är rörligare och introduceras även det i pianot:

Expositionen ska repriseras.

Den andra halvan av satsen delas också i stort i två lika delar. Den första, som kan sägas svara mot genomföringen, presenterar omedelbart ett nytt tema:

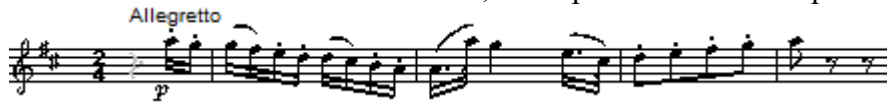
som genomföringslikt undergår flera modulationer.

Den andra delen utgörs av återtagningen, som presenterar expositionens två teman i tonikan. Denna andra halva brukar inte tas i repris trots partiturets repristecken.

I sista satsen – liksom i första satsen av K 303 – låter Mozart två olika avsnitt i olika tempi, *Allegretto* (2/4) och *Allegro* (6/8), växla med varandra. Här finns dessutom tillagt en solokadens som början till ett längre avsnitt samt en sammanfattande avslutning.

Formmönstret blir därmed ABAB-C-A-coda

A-delen inleds med ett 8-takterstema, som spelas unisont med pianot överst i oktaven:

Vid upprepningen byter instrumenten plats i oktaven. Detta tema följs omedelbart av ett nytt. Det är förlagt till pianot, men får sin färg av violinens ostinatotrioler:

B-delen är längre och bjuder på ett bred meny av melodier. Först ut är ett tema i stämmor:

Stort utrymme får följande tema med albertibas i pianots vänsterhand:

Halvvägs moduleras till A-dur där det första temat är:

A återkommer i stort oförändrat, men i andra B sker en del tonartsbyten: Andra temat hörs nu i A-dur och det tredje i D-dur.

C, med beteckningen *Allegro assai*, är långt. Det inleds med en solokadens i pianot. I övrigt finns ett flertal vilopunkter som bidrar till en nyfikenhet om vad som väntar härnäst.

Sista A är förkortat och följs av ett kort allegroavsnitt med coda-stuk..

Sonaterna i "Mozart op. 2" (Auernhammer-sonatena)

Sonaterna K. 296 och K. 376-380 från åren 1778 – 1781 utgavs 1781 som Mozarts op. 2. De tillägnades Mozarts elev Josepha Auernhammer, en skicklig pianist som ofta uppträdde tillsammans med Mozart i 4-händiga pianoverk. Folke H. Törnblom beskriver sonaterna så här: "Dialogen mellan instrumenten är oftast intensiv, de melodiska idéerna fyndiga, briljanta eller känslomättade – det är märkligt hur påtagligt Mozart emellanåt förebådar Beethoven i tonfall och klangrörelse och hur han ibland kan tyckas vara rent romantisk i 1800-talsanda;" Alla sonaterna har 3 satser.

Sonat för piano och violin C-dur K 296

1. *Allegro vivace* 2. *Andante sostenuto* 3. *Rondo: Allegro*

1778

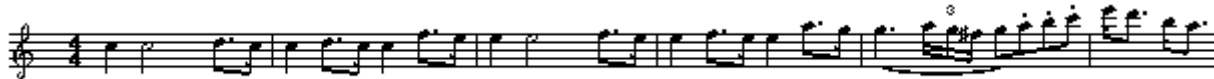
Denna sonat tillkom under Mozarts månadslånga vistelse i Mannheim, under den resa som hade Paris som mål. Resultatet i Mannheim och Paris blev 7 sonater för piano och violin. Det var alltså en sonat för mycket enligt den regel att utge sex verk åt gången, som rådde vid denna tid. Av någon anledning blev det C-dursonaten som sparades för senare bruk när sonaterna K 301-306 gavs ut under gemensamt namn. Den skulle några år senare föras till de fem sonater som fick nummer K 376-380 och som skrevs 1779-81.

Början i den första, livsbejakande satsen påminner om den i Ess-dursonaten K 302:

Liksom i K 302, dubblar violinen de viktiga tonerna i den utsirade pianostämman, samma toner som också vänsterhanden spelar en oktav lägre.

Snart hörs ett nytt tema, som bli början till en ganska lång överledning till sidogruppen:

Sidotemat i G-dur är allt annat lyriskt:

Expositionen ska i vanlig ordning repeteras.

Genomföringen inleds med utveckling av överledningens början, fortsätter med synkopfraser lite längre fram i temat (markerade med x i notexemplet ovan) och slutar med ett parti som liknar det i huvudtemats takt 3.

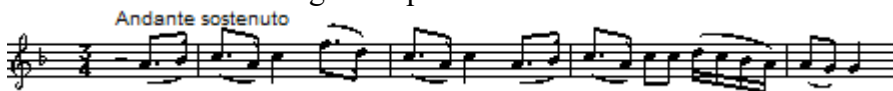
Återtagningen förlöper normalt bortsett från att överledningen nu är annorlunda.

Denna andra halva av satsen – genomföring + återtagning – brukar inte repeteras.

Mellansatsen, *Andante sostenuto*, är en riktig hjärtevärmare. Den har ABA-form. Enligt Folke H. Törnbloms *Mozart Köchel 1-626*, skulle den var en reverens till J. Ch. Bach genom att Mozart lånat material från en av dennes konsertarior, "Dolci Aurette".⁹

Formmönster är ||: A₁ :||: A₂ :||: B :|| A-coda

Båda A-temana är förlagda till pianot:

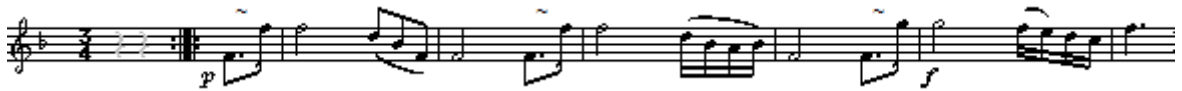

och

⁹ Uppgiften har inte kunnat verifieras.

I B-delen spelar violinen huvudrollen:

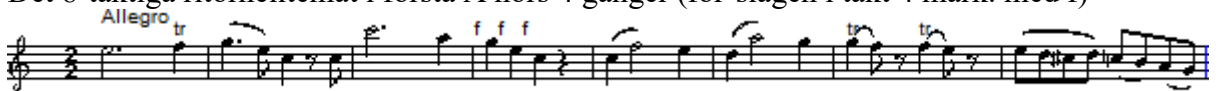

liksom i den återkommande A-delen, som nu spelas utan repriser.
En coda avslutar.

Finalen är ett rondo med ett stort antal teman. Ritornellen, hörs 3 gånger. Det ger en storform av vanligt utseende: A-B-A-C-A där B går i G-dur. C är en omfattande episod i bl.a. a-moll och F-dur, men som också modulerar tillbaka till tonikan. Som hjälp för orientering vid avlyssning har jag dock valt att dela upp episoderna i flera mindre. Vi får då formmönstret som visas nedan med tonarterna också utsatta:

	A – b – c – A – d – e – b – c – A – coda.
Börjar vid takt	1 17 33 54 70 86 100 116 137
Tonart	C G G C a F C C C

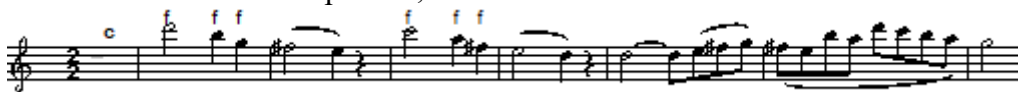
Det 8-taktiga ritornelltemat i första A hörs 4 gånger (för-slagen i takt 4 mark. med f)

Episod **b** inleds med ett överledningstema som leder till ett tema i G-dur i violinen:

Tema b leder direkt till episod c, där tonarten fortfarande är G-dur:

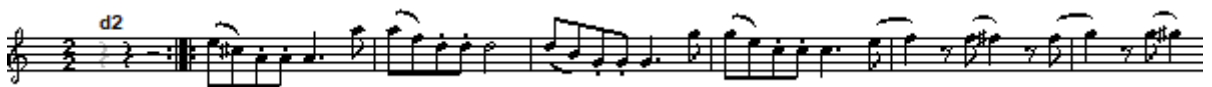

I andra A hörs temat två gånger.

Episod **d** består av två repriser om vardera 8 takter. Temat hörs först i pianot. Tonarten är nu a-moll. (Motiven i de första takterna återkommer spegelvända i den andra reprisen):

I den andra reprisen hittar vi motiven från takt 1-2 ovan även i repris 2, men nu spegelvända:

Episod **e** börjar med en överledning till F-dur. När det blir dags för temat, presenteras detta i violinen:

Episod **b** återkommer nu, åter med en överledning som ska leda tillbaka till C-dur.

Tema b klingar nu i tonikan liksom det följande c-temat.

Sista A klingar som vanligt, först i pianot och sedan i violinen. Det följs av en coda, som känns som en utvidgning av ritornelltemat.

Sonat för piano och violin F-dur K 376

1. Allegro 2. Andante 3. Rondo: Allegretto grazioso
1781

Denna sonat skrevs sommaren 1781 när Mozart hade slagit sig ner i Wien, efter att slutgiltigt brutit med biskopen i Salzburg.

Första satsen inleds med tre bestämda ackord som man undrar om de ska räknas som en inledning eller tillhöra huvudtemat:

Snart hörs en ny fras i violinen (d/# markerar plats för dubbelslag):

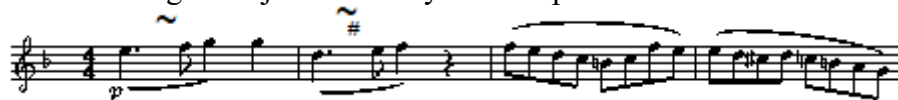

Sidotemat i C-dur hörs redan i takt 19:

Expositionen ska som vanligt tas i repris.

Genomföringen börjar med ett nytt tema i pianot

Temat upprepas i violinen i F-dur, vilket ju är en ovanlig tonart i genomföringar.

Därefter hörs fraser med upprepade toner likt inledningen till andra temat ovan, och som också tidigare hörts i sidogruppen. Detta avslutar den korta genomföringen.

Återtagningen fortskrider utan överraskningar; expositionens alla teman återkommer i tonikan. En kort coda om 4 takter sätter punkt.

Den vackra mellansatsen, *Andante*, i B-dur, är tredelad, men i stort kan sägas att samma tema används i hela satsen (i takt 3 är de icke utsatta för-slagen markerade med f). Violinens stämma i det låga registret är väldigt viktig för helhetsupplevelsen:

Mellandelen i F-dur bjuder på ett likartat tema. Avsnittet slutar på ett F7-ackord, som bereder väg till första delens återkomst i B-dur.

Man upphör aldrig att förvåna sig över Mozarts charmfulla mellansatser, som kan fånga lyssnaren t.o.m. i monotematiska satser. Lika förvånande är det att man som lyssnare inte upplever upprepningarna i stämföringen som tröttande. Dessa stämföringskopior av avsnitt som återkommer, och som är lätta att konstatera med partituret i hand, är naturligtvis en av förutsättningar för att på kort tid producera verk efter verk även för ett snille. Och varför ändra på ett vinnande koncept; en lyckad kombination av så olika instrument som piano och violin – och här finns många exempel på det – är naturligtvis värd att höra ytterligare en gång.

Sista satsen, *Allegretto grazioso*, är ett 6-delat sonatrondo, A-B-A-C-A-B. A-temat tas upp som solo i pianot, men hörs sedan även i violinen:

Typiskt för temat är det understreckade motivet i takt 2, som upprepas och också återkommer i slutet av temat.

Första episoden, B, har två tema, det första går fortfarande i F-dur:

Det andra börjar i F- men modulerar till C-dur:

Forteinsatsen i slutet av notexemplet kommer plötsligt och upprepas ytterligare en gång. När följande fras hörs dominanttonarten nåtts:

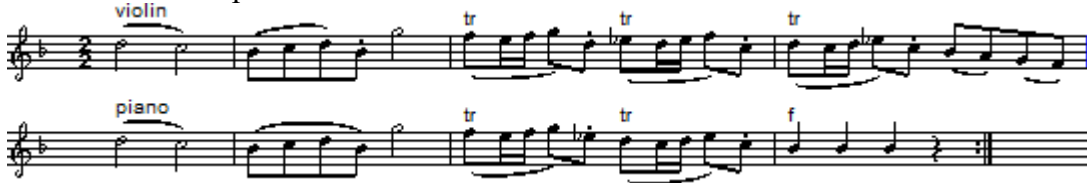

Observera de två sista motiven (punkt-markerade).

Påfallande i hela episoden är gavottliknande upptakter om 2/4. Teman (fraser) börjar alltså i taktens mitt.

Andra A återkommer som ovan men är nu förlängt med 4 takter av modulativa skäl.

Episod C är lång och går i B-dur. Den bjuder både på nya teman och genomföring. Det första temat hörs först i violinstämman och sedan i pianot. Det består av 8 takter och är försedd med repristecken:

Det andra temat spelas "unisont" (på oktavs avstånd) i stämmorna:

Här kan man ana utveckling av de 4 upprepade 8-delarna från 1:a B-temat, och detta tema slutar också med slutklämmen, de två fjärdedelarna i forte i slutet av 2:a B-temat.

Här hörs även de punktmarkerade motiven från 3:e B-temat. Tredje A återkommer identiskt med det första.

Sista B avslutar rondot, nu något förkortat. Nu hörs alla temana i tonikan. Kanske som kompensation för att sista A har uteslutits låter Mozart ritornellens sista takter sätta punkt, som en liten coda.

Sonat för piano och violin F-dur K 377

1. Allegro 2. Thema con variazione: Andante 3. Tempo di Minuetto

1781

Sonaten skrevs liksom den föregående i Wien, där Mozart nu slagit sig ner för gott.

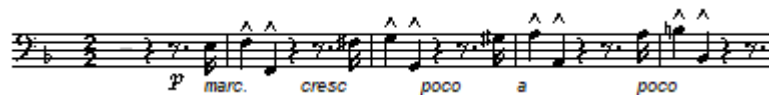
F-dursonatens första sats sjuder av energi. Till detta bidrar inte minst de ackompanjerande triolerna. Huvudtemat hörs först i pianot och börjar med upptakt:

Temat vandrar sedan över i violinen och triolerna fortsätter i pianot. Dessa ackompanjemangsfigurer är så dominerande att det är lätt att missa sidotemat i C-dur.

Som synes blir triolerna här också en fortsättning på temat, samtidigt som pianots vänsterhand för in tydliga rytmiska accenter:

Expositionen ska tas i repris, en uppmaning som brukar följas av interpret.

Genomföringen utvecklar främst huvudtemat, men även sidotemat typiska drill-fraser.

När återtagningen tar vid kan man märka att huvudtemat faktiskt också följs av nya genomföringsfraser. Sidotemat hörs nu som sig bör i tonikan. Den utsatta repriseringen av genomföring/återtagning brukar inte iscensättas.

Kanske får mellansatsen betraktas som verkets tyngdpunkt. Den är lika svårmodig som den första satsen är sprudlande. Tonarten är d-moll. Temat presenteras i pianot:

Temat har aabc-form. I b-delen sticker Ess-durackordet i takterna 6-7 ut:

[I detta notexempel är ornamenteringen (dubbelslag) inte utsatta på de x-markerade ställena, se notex. ovan]

Sex variationer följer.

Var. 1 domineras av pianot.

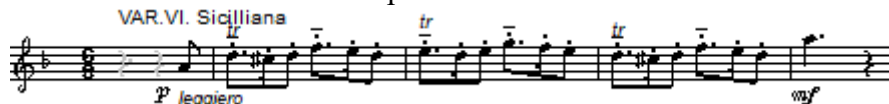
I var. 2 får även violinen ta plats med 16-delstrioler som bärande element.

I var. 3 ökar rörligheten till 32-delar med pianot som primus motor.

Var 4 domineras av rörligt växelspel mellan instrumenten och mellan pianots två register.

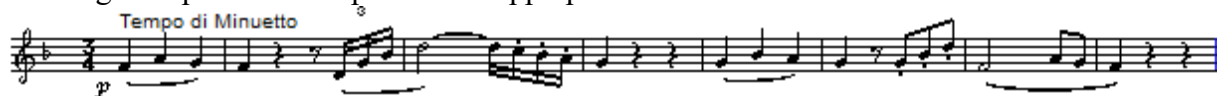
Var. 5 går i D-dur.

Var. 6 är en Sicilienne. Den spelas "unisont" med en oktavs avstånd mellan stämmorna:

Denna variation får de 32 takterna förlängd med ytterligare 16. Dessa kan naturligtvis betraktas som en coda.

Sista satsen är en menuett med sedvanlig ABA-form. Men i elegans söker den sin like. Menuetttemat, A, som faktiskt domineras av sina pauser, har något eftertänksamt över sig. Det presenteras i pianot och upprepas sedan i violinen:

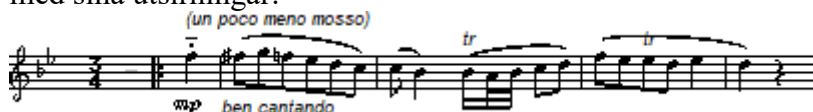

Som vanligt finns det ett andra tema. Det lägger samma vikt vid pauserna:

Som en kontrast till detta följer sedan en avslutning (genomföring!) av menuettdelen som i kontrast fyller allt utrymme med toner. Till de ständiga 16-delarna i pianot spelar violinen en lugnare motstämma.

Trion, B, som i huvudsak utspelar sig i pianot, går i B-dur. Den får en originell melodik med sina utsirningar:

A-delen återkommer och följs sedan av en coda.

Sonat för piano och violin B-dur K 378

1. *Allegro moderato* 2. *Andantino sostenuto e cantabile* 3. *Rondo: Allegro*
1779

B-dursonaten tillkom antagligen 1779 och är den först skrivna av de fem med K-nummer 376-380. Den är alltså inte skriven i Wien.

Första satsen, *Allegro moderato*, är ett utmärkt exempel på slagkraften i Mozarts musik. Den genomsyras av den härligaste spelglädje. Men den börjar på ett sätt som inte är så vanlig i Mozarts sena sonater, med violinen som enbart ackompanjerar pianostämmans melodi:

Kanske är det en skämtsam påminnelse om en förgången tids sonater. Detta ackompanjemang utgör bara en kort parentes i sammanhanget. Snart utvecklar sig en jämlig och enastående dialog mellan instrumenten. Man ska lägga märke till melodistämmans understreckade toner (se notexempel ovan) De utgör en fras som kommer att utvecklas i genomföringen. Sidotemat presenteras också i pianot:

Expositionen ska tas i repris. Genomföringen inleds i moll och kommer efter hand att mer och mer fyllas av den fras som är understruken i huvudtemat ovan. Återtagningens fyra första takter överensstämmer med expositionens, men sedan blir det på vanligt Mozartmanér fortsatt bearbetning av expositionens material. Satsen utgör en lysande uppvisning i hur man kan instrumentera för två jämbördiga instrument.

Den ljuva mellansatsen är tredelad i ABA-mönster. Pianot svarar nästa helt för melodin i första A, violinen i B och i sista A delas den syskonligt mellan instrumenten. Satsen har beteckningen *Andantino sostenuto e cantabile*. A-temat är:

B-temat har 2½ takt gemensam med melodin till psalmen *Härlig är jorden*, som är en schlesisk folkmelodi nedtecknad i Leipzig 1842.

En coda byggd på B-temat avslutar.

Finalen är ett rondo, *Allegro*. Mönstret är A₁BA₂CA₃. A₁ och B har tredelad form XYX. Första A-temat (A_x) är:

Första B-temat (B_x) är

A₂ är kort.

C-episoden får ny taktart:

Sonat för piano och violin G-dur K 379

1. *Adagio* 2. *Allegro* 3. *Andantino cantabile*

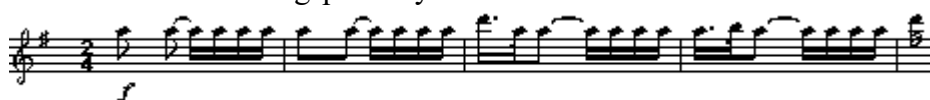
1781

Denna ”sonata med ackompanjemang av violin” som Mozart uttryckte det, har en storform som är ovanlig i Mozarts sonatproduktion. Det som från början verkar vara en långsam inledning sväller ut till en hel sats som utan paus övergår i ett allegro i moll. En variationssats i G-dur avslutar. Verket kan därför betraktas som tvåsatsigt, vilket också ofta sker.

Första satsen, *Adagio*, inleds i pianot med huvudtemat, som därefter tas upp av violinen:

Ett vackert överledningsparti mynnar i ett sidotema i D-dur:

Detta avslutar expositionen, som tas i repris. Satsen har alltså sonatform.

En genomföring följer men ingen återtagning. I stället slutar genomföringen med ett D-durackord i en vilopunkt som skapar andlös förväntan.

Andra satsen bryter utan paus ut likt *ett åskväder som plötsligt sveper över ett leende landskap*, för att citera en skribent.¹⁰ Tonarten är g-moll:

Även denna sats har sonatform. Sidotemat i B-dur är en dialog mellan instrumenten:

Expositionen ska repriseras.

Den korta genomföringen (endast 12 takter) omfattar bara en variant av sidotemat. I återtagningen i tonikan (g-moll), utveclar Mozart ytterligare de två temana. Även denna andra del, alltså genomföring + återtagning, har repristecken, som dock sällan effektueras. Är detta konst á la Rafael eller Michelangelo? (Se fotnot nedan).

Sista satsen, *Andantino cantabile*, bjuder på tema med 5 variationer. Temat består av två 8-taktiga melodier som var och en spelas i repris:

Variationerna 1-III demonstrerar en ökande rörlighet i stämväven, från 16-delar (pianot) via 16-delstrioler (dialog) till 32-delar (pianot). Var. IV går g-moll. Var. V är ett adagio där hela violinstämman spelas pizzicato. Slutligen återkommer temat i allegretto följt av en coda som ersättning för den sista temahalvans repris.

Sonat för piano och violin Ess-dur K 380

1. *Allegro* 2. *Andante con moto* 3. *Rondeau: Allegro*
1781

Detta är den sista av de s.k. Auernhammer-sonaterna eller som de också kallas "Op. 2"-sonaterna. Det får sägas vara en magnifik avslutning av denna serie om sex sonater.

Första satsen börjar mycket kraftfullt med två mäktiga Ess-durackord, på oktavs avstånd:

¹⁰ Hermann Abert, är författare till artikeln om Mozart i *Cobbett's Cyclopedic Survey of Chamber Music*. Denne kännare av Mozart skilde sig enligt redaktören W W Cobbett, från de flesta andra i synen på geniets personlighet. De flesta brukar likna honom vid Rafael som konstnärstyp, t.ex. Carl Nielsen i sin underbara bok *Levande musik*. Abert menade tvärtom att Mozarts musik har kvaliteter som mera bör associeras till Michelangelo, "tragisk intensitet, tjurighet och t.o.m. demoniskt raseri". Och dessa Beethoven drag är väl de flesta ense om, att man då och då hittar även i Mozarts musik. Det som nu 100 år senare upplevs som märkligast är att tid och diskussion har ägnats åt att inpassa komplexa personligheter i antingen den ena eller den andra mallen. Men kategorisering och systematisering är, på gott och ont, tydligen ett mycket mänskligt drag.

Finalen är ett rondo i mönstret A-B-A-C-A, som fungerar som ett sonatrondo (se episod C nedan).

Ritornelltemat, A, (8 takter) hörs först i pianot och sedan i violinen

The image shows the first two staves of the Ritornelltemat A. The top staff is for piano (p) and the bottom staff is for violin. The tempo is marked 'Rondo Allegro'. The key signature has one flat (B-flat major). The music consists of eighth and sixteenth notes with various dynamics and articulation marks.

När man tror att episoden, B, ska börja efter en vilopunkt, hörs nya temaomtagningar två gånger. Det gör att ritornellen omfattar hela 53 takter.

Episod B i B-dur har 4 olika temabegynnelse. De visas alla i notexemplet nedan. Tema 2 och 3 i fiolen kan eventuellt vara svåra att uppfatta eftersom lyssnandet gärna koncentreras till pianots virtuosa ackompanjemang av 16-delstrioler:

The image shows four staves of musical notation, labeled (1) through (4). Staff (1) is for piano (piano) and staff (2) is for violin (violin). Staff (3) and (4) show more complex rhythmic patterns, likely the 16-delstrioler mentioned in the text. The notation includes various dynamics like p, f, p f, and p f p, and articulation marks like accents and slurs.

Andra A är förkortat, endast en temaomgång (16 takter), sammanlagt 20 takter.

Episod C i c-moll omfattar 35 takter. Den har tydlig genomföringskaraktär. Det är framför allt motiv ur ritornelltema som utvecklas, bl.a. i sekvenser. I slutet hörs även motiv ur B-episoden. Hela episoden omfattar 44 takter.

Sista A har två temaomgångar åtskilda av en vilopunkt, totalt 42 takter.

Sonat för piano och violin B-dur K 454

1. Largo – Allegro 2. Andante 3. Allegretto

1784

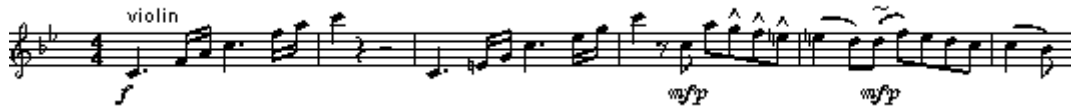
Efter de tolv mästerliga sonaterna från 1778-1781 skrev Mozart ytterligare 7 verk för piano och violin. De tre första från 1782 med K-nummer 402-404 blev aldrig fullbordade av Mozart. Den sista från 1788, K 547, hör inte till de omistliga. De tre verken däremellan, K 454, K 481 och K 526, är däremot av mycket hög klass.

B-dursonaten skrevs 1784 för Regina Strinasachi, en berömd violinist från Mantau, som var på besök i Wien och vars konst hade imponerat stort på både Wolfgang och pappa Leopold. Ja, så har han imponerats av henne, att han låtit praktiskt taget alla teman introduceras i violinen! Som så ofta hade Mozart bara hunnit med att skriva ner violinstämman vid första framförandet och fick själv fylla i pianostämman ur minnet.

Första satsen inleds med ett majestätiskt *Largo* och följs av ett *Allegro*, där alla tre temana presenteras i violinen. Det inledande huvudtemat är luftigt och läckert:

Sidotemat är fanfarlikt:

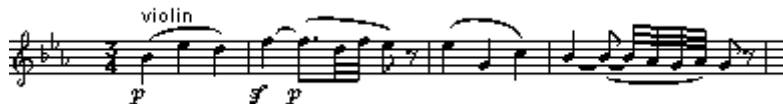

Ett tredje tema med samma charm som de föregående sätter punkt för expositionen, som i vanlig ordning ska tas i repris:

Genomföringen är på Mozartvis kort, vilket kompenseras av fortsatt temautveckling i återtagningen.

Mellansatsen, *Andante*, är, liksom föregående sats, stöpt i sonatform. Huvudtemat intonas i violinen och förmedlar en stilla frid:

Ett fascinerande överledningstema höjer dramatiken, innan det är dags för sidotemat i pianot:

Asteriskecknen i takt 2 markerar platsen för ej utskrivna 2-tonsonament. Genomföringen behandlar huvudtemat. I återtagningen varierar Mozart huvudtemat med diverse utsmyckningar. Även pianostämman är mycket förändrad. Mozart undviker tydligt att kopiera stämföringen från expositionen. Sidotemat kommer dock med oförändrat utseende om man bortser från, att tonarten som vanligt är ändrad till tonikan.

Finalen, *Allegretto*, i sonatrondoform, är fullpackad med fyndiga och omväxlande melodier. Formen är $ABA_k-C-ABA_k$ där A_k betyder en kortversion av ritornellen med i stort sett enbart första temat. Ritornelltemat som inleder A, ser ut så här:

Sedan följer teman på teman.

Följande tema är troligen tema nr 2 i A.

B-episoden går i F-dur. Första temas första takt föregrips av pianot:

Det avlöses av (B2):

C-episoden börjar med:

som liknar början av första B-temat. C fortsätter med ett tema, som för en gångs skull börjar i pianot:

Efter C återkommer A och B ungefär som i början men tema de två B-temana går nu i tonikan.

A återkommer slutligen med första temat och övergår sedan i en kort coda som avslutar denna enastående innehållsrika sats.

Sonat för piano och violin Ess-dur K 481

1. *Molto allegro* 2. *Adagio* 3. *Allegretto*

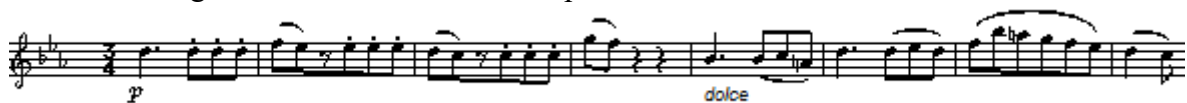
1785

Detta är en stor och innehållsrik sonat. Av någon anledning noterar Mozart stycket som "Klavier Sonate mit begleitung einer Violine". Och visst är det pianot som spelar första fiolen, om uttrycket tillåtes, men violinstämmen går långt utöver att ha en enbart ledsagande, d.v.s. ackompanjerande uppgift.

Den inledande satsen har sonaform med flera teman i huvud-, sido- och slutgrupp. Huvudtemat inleds omedelbart i pianot:

En överledning i forte leder till sidotemat i piano – i dubbel bemärkelse:

Ytterligare en överledning förebådar sluttemat som inleds i pianot och upprepas i fiolen:

Mozart vill att expositionen tas i repris.

Genomföringen behandlar varken huvud- eller sidotema. Den börjar istället med några taktens utveckling av sluttemat innan ett helt nytt tema presenteras, ett fyrtonsmotiv som upprepas sekvensartat. Det spelas i violinen till brutnaackord i pianot.

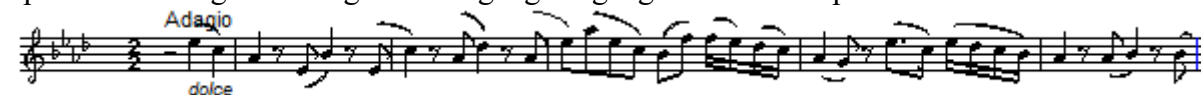

Detta tema eller motiv kommer några år senare att bli huvudtema i sista satsen i Mozarts Jupitersymfoni.

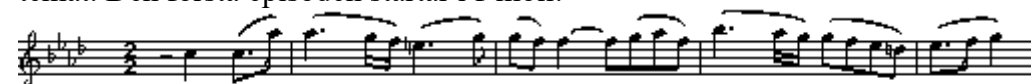
I slutet av expositionen hörs huvudtemats första, punkterade motiv som inledning till återtagningen. Denna övergår i en coda som på nytt tar upp fyrtonsmotivet men nu med tillägg av tre toner:

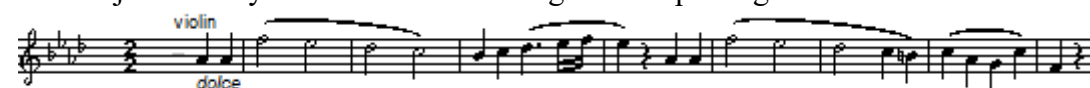
Formen i den långsamma satsen, är ett egensinnigt rondo. Melodierna är oerhört vackra och fyllda av raffinerade harmoniska vändningar. Ritornellen som omger de två episoderna är sig inte riktigt lik från gång till gång. Den inleds i pianot

Det är omväxland långa och korta tonerna i takterna 2,3 och 6 som känns typiska för temat. Den första episoden startar i f-moll:

Den följs av ett mycket kort ritornellinslag. Nästa episod går i Dess-dur:

När ritornelltemat återvänder en tredje gång hörs den först i A-dur (!) inanna den hittar tillbaka till Ass. I den avslutande delen hör man även inblandat motiv från episoderna. Mozart brukar betraktas som mindre harmoniskt äventyrlig än Haydn – mycket få verk eller delar av dem har mer än fyra förtecken och hans modulationer till främmande tonarter är inte ymnigt förekommande. Men i denna sats tar han verkligen ut svängarna harmoniskt.

Sista satsen, *Allegretto*, har ett danslikt tema med 6 variationer. Temat presenteras unisont:

Variation 1 visar upp en helt ny melodi i violinen till pianots rörliga 16-delar. Kanske fäster man sig främst vid de läckra harmoniska vändningarna.

I Var. 2 har pianot fått en kromatisk understämma. Var. 3 har en delvis synkoperad melodi i dialog mellan instrumenten. Variation 4 går inte att slumra sig förbi; den är mycket distinkt med sina kontraster i dynamiken. Var. 5 kräver en pianist med flinka fingrar. Här växlar det mellan 12 och 16 toner (16-delstrioler resp. 32-delar) i varje takt. I den sista variationen är underdelningen tre, med temavariationen uppbyggd av 8-delstrioler. Tempot har verkningsfullt höjts till *Allegro*.

Sonat för piano och violin A-dur K 526

1. *Molto Allegro* 2. *Andante* 3. *Presto*

1787

Detta är inte Mozarts sista violinsonat men den sista av de tre stora (Se B-dursonaten K 454). Den är daterad 24 augusti, 1787, alltså kort efter att *Eine kleine Nachtmusik* blivit klar, och betraktas allmänt som det största av alla Mozarts verk för piano och violin. Det finns ingen anledning att invända mot denna beskrivning. Alla tre satserna uppvisar en enastående förening av konstfärdighet, briljans och musikglädje.

Den första satsen, *Molto allegro*, öppnar med ett originellt tema, som, trots sina jämna åttondelar, är mera rytmiskt än melodiskt präglad. Den ovana rytmiken beror på att temat i 6/8 takt domineras av dupletter i stället för tripletter:

Även sidotemat i E-dur tas först upp av violinen:

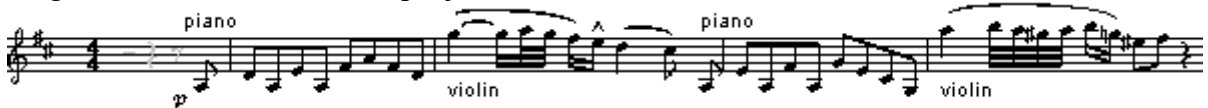

Ett tema alldeles i slutet av expositionen presenteras i pianot och visar sig vara viktigt:

Expositionen tas om. Genomföringen börjar med huvudtemat, men sluttemat får mycket utrymme, och de båda idéerna omväxlar på ett sinnrikt sätt. Naturligtvis har återtagningen en annan stämföring än expositionen och innehåller också fortsatt utveckling av de tematiska idéerna.

I den långsamma satsen, *Andante*, ”uppnås en sådan själslig och artistisk jämvikt som om Gud för ett ögonblick hade bjudit all rörelse att stillna för att människan skulle få njuta av tillvarons bittra ljuvhet.” Så skriver Alfred Einstein i sin bok *Mozart, människan och verket*. Det inledande temat delas i dialog mellan instrumenten. Pianostämmans bidrag till temat liknar de ackompanjerande fraser, som fortsätter under violinens insatser:

Ett uttrycksfullt sidotema innehåller allt det som jag med rätt eller fel brukar förknippa med ”den demoniske” Mozart:

Satsen har sonatform och expositionen ska repriseras före den ganska korta genomföringen. Återtagningen bjuder på raffinerade förändringar i stämföringen. Satsen är lång, ca 11 minuter om expositionen tas i repris.

Hur matchar man två sådana satser? Om man är Mozart skriver man en ännu bättre, en fullständigt hisnande uppvisning i trestämmig polyfoni. Här finns ingen virtuositet för dess egen skull, den är helt underordnad den konstnärliga helheten. Men visst är det publikknipande; varför skulle man annars hisna? Satsen har beteckningen *Presto* och har rondoform, ABACABA. Notexemplet visar inledningens samtliga tre stämmor. Rondotemat ligger i pianodiskanten:

De jämna åttodelarna dominerar hela satsen, även i episoderna. De senare bjuder dock från och till på små andhämtningspauser. Dominerar gör även pianot, som förutom sina pianolöpningar a la *perpetuum mobile*, introducerar praktiskt taget alla temana. Violinen får dock ett litet inpass i ritornellens andra repris:

B-episoden är ganska långt och innehåller tre pregnanta teman, som presenteras i pianot:

Andra A är kort, endast ritornellens första repris. Även violinen får nu en chans att spela åttodelarna. Episod C har vissa likheter med ritornellens violintema (se ovan) och en sekvens i B-episoden. Den går i *fiss-moll*:

Tredje A går i D-dur. När B återvänder tas temana i ordning 2, 1, 3, alla nu i A-dur. Ritornellen återvänder en sista gång och avslutar satsen.